

۱۳۵	.....	$\tilde{n} > n$
۱۳۶	.....	$\tilde{n} > g$
۱۳۶	.....	$\tilde{n} > ng$
۱۳۶	.....	$\tilde{n} > m$
۱۳۶	.....	$\tilde{n} > \tilde{g}$
۱۳۷	.....	$y > v$
۱۳۷	.....	$d > y, z$
۱۳۷	.....	$ny > n, y$

بخش پنجم: ساختار آوایی واژگان زبان ترکی

۱۴۰	.....	واژه‌ها از لحاظ ساختار آواها
۱۴۰	.....	واحد‌های آوایی (هجاها)
۱۴۲	.....	هجا در واژه‌ها
۱۴۳	.....	هجاها در وندها
۱۴۴	.....	ساختار هجا
۱۴۴	.....	واکه در هجا
۱۴۵	.....	تقسیم آواها به هجاها در واژه
۱۴۷	.....	تقسیم هجا / بخش شدن هجا
۱۴۷	.....	هجا در نوشتار
۱۴۸	.....	تکیه
۱۵۱	.....	هجاهای زبان ترکی

۹۹.....	۱۶- عدم وجود سه همخوان در ابتدا و انتها
۹۹.....	۱۷. آمدن سه همخوان در میان
۱۰۰.....	۱۸- آواهای پیشین کننده
۱۰۰.....	۱۹- آوای r
۱۰۰.....	۲۰- ترکی استانبول (لهجه استانبول)
۱۰۱.....	۲۱- کسمه (Kesme) (')
۱۰۱.....	۲۲- هماهنگی آواها
۱۰۲.....	۱- همگونی واکه‌ای
۱۰۲.....	همگونی در پسین و پیشین بودن
۱۰۵.....	همگونی گرد- راست
۱۰۹.....	۲- همگونی واکه - همخوان
۱۱۰.....	۳- همگونی همخوان‌ها
۱۱۴.....	تغییرات مهم آوایی در واژگان ترکی
۱۱۵.....	i e >
۱۱۷.....	i > i
۱۱۸.....	u > i, I
۱۱۸.....	ü > i
۱۱۸.....	o, ö > u, ü
۱۱۹.....	u, ü > a, e
۱۲۱.....	b > p
۱۲۳.....	تغییرات مربوط به ğ و g
۱۲۸.....	g > ğ (y)
۱۲۸.....	g > v
۱۲۹.....	ğ > ğ
۱۲۹.....	ğ > v
۱۲۹.....	k > g
۱۳۰.....	k > ğ
۱۳۰.....	k > ğ
۱۳۰.....	k > ħ
۱۳۱.....	ħ > h
۱۳۲.....	j > c
۱۳۲.....	b > m
۱۳۲.....	t > d
۱۳۵.....	r > l

۶۶	همخوان خیشومی، همخوان دهانی
۶۶	ترکیب آواها
۶۹	حوادث آوایی
۷۰	اشتقاق آوایی
۷۰	افتادن حروف همخوان (حذف همخوان)
۷۱	افتادن واکنه هجای میانی (حذف واکنه)
۷۱	تغییر واکنه هجای میانی (تغییر واکنه)
۷۱	ادغام یا ترکیب واکنه (kontraksiyon)
۷۲	جابجایی یا قلب (metatez)
۷۲	تشکیل همخوان در ابتدای واژه (protez)
۷۲	افتادن یا حذف هجا (haploloji)
۷۲	کنار هم آمدن دو واکنه (hiatus)
۷۳	دو تایی شدن همخوان
۷۳	همگونی (asimilasyon)
۷۵	ناهمگونی (disimilasyon)
۷۶	گرد شدگی

بخش چهارم: ویژگی‌های آوایی واژگان زبان ترکی

۷۸	ویژگی‌های آوایی عمده در واژگان زبان ترکی
۷۸	عدم وجود واکنه بلند
۷۹	واکنه‌های O و Ö
۸۱	واکنه a پیشین
۸۱	e بسته
۸۲	واکنه هجای میانی
[3]	-6 آوای
۸۲	ج
۸۳	۷- آوای f
۸۳	۸- آوای h
۸۵	۹- آواهایی که در ابتدای واژه وجود ندارند
۸۹	۱۰- آواهایی که در آخر واژه یافت نمی‌شوند
۹۲	۱۱- واکنه‌دار شدن و نرم شدن
۹۴	۱۲- واکنه مرکب (دیفتونگ)
۹۶	۱۳- همخوان دوقلو
۹۷	۱۴- عدم وجود دو همخوان در ابتدا
۹۸	۱۵- جفت همخوان در پایان

۳۰	تارهای صوتی
۳۲	زبان کوچک (ملاز)، حفره دهان، حفره بینی
۳۳	واجگاه
۳۴	آواهای واکدار، آواهای بی واک
۳۷	واکه
۳۸	طبیعت و قابلیت واکه‌ها
۳۹	کوتاهی و بلندی (کشش) واکه‌ها
۳۹	همخوان
۴۱	واجگاه همخوان‌ها
۴۱	درجات تماس همخوان‌ها
۴۲	خیشومی شدن و خیشومی نشدن
۴۲	ویژگی‌ها و طبیعت همخوان‌ها

بخش سوم: آواهای زبان ترکی

۴۶	آواها در زبان ترکی
۴۶	حرف، الفبا، آواها
۴۷	واکه‌ها
۴۸	طبقه‌بندی واکه‌ها
۴۹	واکه پسین (سخت)، واکه پیشین (نرم)
۵۱	واکه بسته، واکه باز
۵۱	واکه گرد، واکه گسترده
۵۲	واکه بلند، واکه کوتاه
۵۵	نتیجه
۵۶	همخوان‌ها
۶۱	طبقه‌بندی همخوان‌ها
۶۱	همخوان واکدار، همخوان بی‌واک
۶۱	همخوان‌ها بر اساس واجگاه‌ها نشان
۶۲	همخوان‌های لبی: b, p, m
۶۲	همخوان‌های لبی - دندانی: f, v
۶۲	همخوان‌های دندانی - دندانی: d, t, n, s, z
۶۲	همخوان‌های دندانی - کامی: c, ç, j, ş
۶۲	همخوان‌های کامی: g, k, l, r, y
۶۳	همخوان‌های نرم‌کامی: ğ, ñ, h, k, ğ
۶۴	همخوان حلقی: h
۶۴	همخوان‌های پیوسته، همخوان غیر پیوسته

فهرست

بخش اول: زبان و زبان ترکی

۲	..... زبان چیست؟
۲	..... زبان، یک وسیله طبیعی
۳	..... یک موجود زنده
۵	..... سیستم قراردادهای پنهان
۶	..... نهاد ملی و اجتماعی
۶	..... زبانهای دنیا
۷	..... خانواده‌های زبانی
۸	..... خانواده زبانی هند - اروپایی
۹	..... خانواده زبانهای سامی
۹	..... خانواده زبانهای بانتو
۱۰	..... خانواده زبانهای چین - تبت
۱۰	..... خانواده زبان‌های آلتایی
۱۰	..... گروه‌های زبان
۱۱	..... زبانهای تک‌هجایی
۱۱	..... زبانهای پیوندی
۱۱	..... زبانهای تصرفی
۱۲	..... جایگاه زبان ترکی در میان زبانهای دنیا
۱۶	..... زبان محاوره و زبان نوشتار
۱۶	..... زبان محاوره - گویش، شیوه، لهجه
۱۷	..... زبان نوشتاری

بخش دوم: آواهای زبان

۲۶	..... آوا چیست؟
۲۶	..... تعریف و ماهیت آن
۲۶	..... کوچک‌ترین واحد زبان
۲۷	..... واحد زبانی بدون معنا
۲۷	..... صدای شکل یافته (آوا)
۲۸	..... آواهای موجود در زبان‌ها
۲۹	..... تولید آوا، مسیر صدا، دستگاه زبان، مجرای گفتار
۲۹	..... مجرای گفتار

پیشگفتار

در رابطه با زبان ترکی آن‌طور که بایسته و شایسته است به زبان فارسی منابع علمی یافت نمی‌شود. بنابراین بر آن شدیم جهت پر کردن این خلاء در زمینه آواشناسی ترکی غربی (علی‌الخصوص ترکی ترکیه، آذربایجان و ایران) کتابی تهیه نماییم. از این‌رو با اقتباس از کتاب «دستور زبان ترکی» محرم ارگین که با زبان ساده سعی کرده است با رویکرد زبانشناسانه دستور زبان ترکی را تدوین نماید ما هم سعی کردیم این کتاب را حاضر نماییم. سعی کردیم روش بکار رفته در کتاب مذکور را در این کتاب نیز با زبان علمی ولی ساده بطوری که همه علاقمندان به راحتی بتوانند از آن استفاده کنند. از اصطلاح‌های رایج زبانشناسی به جای اصطلاح‌های رایج در دستور زبان استفاده کردیم. امید آن داریم که نقطه آغاز و اتکا برای علاقمندان و پژوهشگران باشد.

این کتاب در زمینه آواشناسی ترکی اولین کتاب به زبان فارسی است. بدیهی است دارای نواقص و اشکالات زیادی خواهد بود. فلذا انتظار می‌رود علاقمندان بخصوص زبانشناسان عزیز ما را از نقدهای سازنده خود به‌رمند سازند. تا بتوانیم در چاپ‌های بعدی نواقص و اشکالات را برطرف نماییم و سودمندی کتاب را حداکثر نماییم.

در پایان از تمامی کسانی که ما را در تهیه کتاب یاری نمودند بخصوص از دانشجویان عزیزم تشکر و قدردانی می‌نمایم. از کسانی که مشوق ما تهیه این کتاب بود سپاسگزارم.

بهروز یک بابایی

زمستان ۹۹

تقدیم بہ

پدر و مادر م.

Avashenasi Zabane Torki
(Ozve Heyate Elmiye Daneshgahe Allameh Tabataba)

Yazar

Behruz BEKBABAYİ

Editör

Golnaz MOHSENPOUR

ISBN: 978-625-7305-12-9

1. Baskı

Mart, 2021 / Ankara

 Grafiker®
Yayınları
Yayın No: 378
Web: grafikeryayin.com

**Kapak, Sayfa Tasarımı,
Baskı ve Cilt**

 Grafiker®

Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık
Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.

Oğuzlar Mahallesi

1396. Cadde No: 6/A

06520 Balgat-ANKARA

Tel : 0 312. 284 16 39 Pbx

Faks : 0 312. 284 37 27

E-mail : grafikerk@grafiker.com.tr

Web : grafikerk.com.tr

Kitabın hukuksal ve bilimsel sorumluluğu yazarına aittir.